

HET OUDE EN HET NIEUWE SPEELHUIS

TIJDELIJK THEATER IN RIJKSMONUMENT

“VOGELVRIJ BEWOOND EN GEHEIMZINNIG ALS EEN **OUDE KATHEDRAAL**”, ZO OMSCHREEF **PIET BLOM** OOI**T THEATER 'T SPEELHUIS** EN DE KUBUSWONINGEN IN HELMOND. IN 2011 VERWOESTTE EEN BRAND BLOMS THEATER. NOG GEEN VIJFTIEN MAANDEN LATER VOLGDE DE OPLEVERING VAN EEN NIEUW, TIJDELIJK THEATER 'T SPEELHUIS, IN DE ONZE LIEVE VROUWE TENHEMELOPNEMING, EEN KOEPELKERK UIT HET INTERBELLUM. **CEPEZED** LEVERDE HET DEMONTABELE ONTWERP VOOR DIT RIJKSMONUMENT VAN ARCHITECT **MARGRY**.

HET NIEUWE THEATER 'T SPEELHUIS IN DE OLV KERK. LINKS LUCHTFOTO, RECHTS DE ZAAL EN ONDER DE ENTREE.

OUDE THEATER 'T SPEELHUIS, ONTWERP VAN PIET BLOM.

Het hadden er 188 moeten worden, 188 geschakelde kubuswoningen die zich als een 'woningwoud' richting Markt zouden uitstrekken, een streng van kubuswoningen van Theater 't Speelhuis naar de oude binnenstad van Helmond. Het is een innige wens van architect Piet Blom, die met zijn ontwerp stad en theater vervlechten wil en tegelijk wonen en cultuur wil samenbrengen. Even heeft het er alle schijn van dat die stedenbouwkundige verbinding er ook daadwerkelijk komt. Bloms poëtische architectuur lijkt een snaar te treffen. Nadat Blom op 24 april 1974 de definitieve opdracht ontving om een Helmonds 'ontmoetingscentrum' te realiseren, bouwt de

Helmondse aannemer Adriaans in 1974 en 1975 drie kubuswoningen aan de Europaweg, als voorbeeld- en modelwoningen. Vijftienduizend mensen bezoeken die drie modelwoningen, die tot mei 1976 voor publiek zijn opengesteld. Maar in datzelfde jaar taant de interesse, en als dan ook de geplande ondergrondse garage uit Bloms ontwerp wordt geschrapt, wordt het aantal kubuswoningen in het ontwerp gereduceerd tot 60 stuks. Uiteindelijk zullen er maar 18 worden geschaard rond een plein voor Theater 't Speelhuis, dat nu, zonder streng richting Markt, solitair gesitueerd is aan de rand van Helmonds binnenstad.

STEDELIJK DAK

De achttien woningwetwoningen die de eindstreep halen, kunnen nauwelijks nog Bloms idee uitdragen over 'wonen als stedelijk dak', van een gelaagde stad, met openbare ruimte op maaiveld en daarboven een dak van woonhuizen, zoals hij eerder uitprobeerde in de Kasbah in Hengelo, waar Blom in 1973 184 woningen op betonnen kolommen plaatst. Over zijn ontwerp van het theater noteert Blom: “[...] het moet een bos zijn, een woningwoud, De Peel in de stad. Weer de moskee van Cordoba proberen. Stammen-zuilen-gewelven-takken en loof, zou je in de overgang van zuil en gewelf kunnen wonen? Hoe maak je daar een meetbaar, logisch volume, dat toch kan vlechten? Zeskanten zijn kubussen op hun punt. Proberen: op een zuil is het net een ui, de uien van Russische orthodoxe kerkjes. [...] Voor mij was

het er! Dit wordt Helmonds ontmoetingscentrum: vogelvrij bewoond en geheimzinnig als een oude kathedraal.”

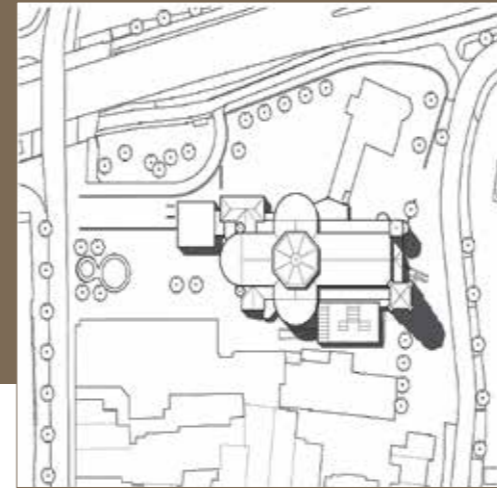
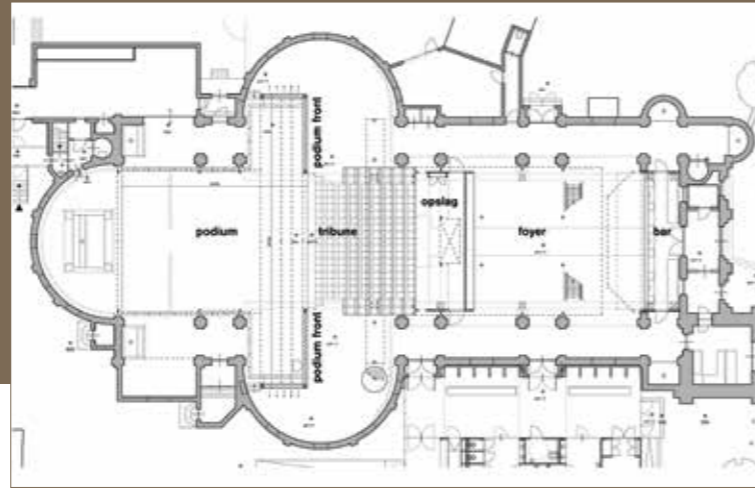
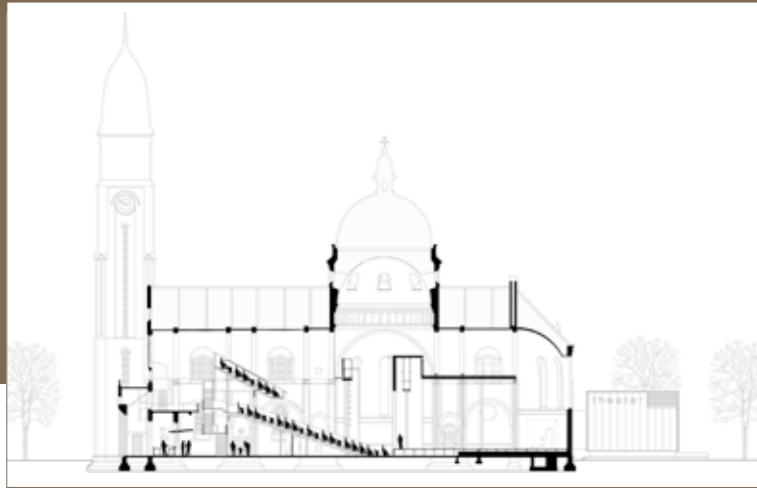
Net als de paalwoningen bestaat ook Theater 't Speelhuis uit gekantelde kubussen, opgetild en in elkaar geschoven. Blom bouwt het theater op uit één grote kubus in het hart van het pand, met daarin het theater. Rondom liggen kleinere kubussen met theatercafé Blom & Sanders, kleine muzieksalen, vergaderruimtes en creatieve ruimtes.

KERKTHEATER

Op 29 december 2011 verwoest een brand Bloms Speelhuis. De gemeente Helmond verliest daarmee niet alleen een architectonisch icoon, maar zit plots ook zonder stadstheater. Onmiddellijk ontspint zich binnen en buiten de gemeente een discussie: herbouw naar de oorspronkelijke bouwtekeningen, nieuwbouw, eventueel op een andere locatie? Als derde optie onderzoekt de gemeente de mogelijkheid om een bestaand pand tijdelijk te herbestemmen tot theater. Zo'n pand moet wel aan een aantal criteria voldoen, waaronder voldoende hoogte en breedte voor podium, toneeltoren en het huisvesten van publiek, een goede akoestiek en klimatisering, en ruimte voor aanvullende functies: artiesten- en publieksfoyer, toiletten, garderobe. Binnen de gemeentegrenzen zijn meerdere kandidaten voor herbestemming voorhanden. Een van die kandidaten is de OLV kerk (1915-1928) aan de Wilhelminalaan, naar ontwerp van

de Rotterdamse architect Margry. De kerk ligt nabij het centrum en de parkeergarage in het Boscotondogebouw van Natalini. De parochie en het bisdom wisten dat een van de kerken in west vanwege de secularisatie aan de eredienst zou

DOORSNEDE, PLATTEGROND EN LOCATIE VAN THEATER 'T SPEELHUIS IN DE ONZE LIEVE VROUWE TENHEMELOPNEMING, EEN KOEPELKERK UIT HET INTERBELLUM. HET ONTWERP VAN DE HERBESTEMMING IS GEMAAKT DOOR CEPEZED IN DELFT.

RESTAURATIE VAN THEATER 'T SPEELHUIS.

moeten worden onttrokken. De discussie rondom een nieuw theater heeft die beslissing versneld. Aan de andere kant: de kerk van Margry is een rijksmonument. Dat vraagt om een oplossing die de bestaande kerk zoveel mogelijk intact laat – een ontwerputgangspunt dat eigenlijk heel goed past bij het gewenste tijdelijke karakter van het theater. Eind mei geeft de gemeente groen licht voor de herbestemming van de kerk van Margry, en zet in op een extreem korte doorlooptijd voor ontwerp en realisatie. Met resultaat: op 17 maart 2013 opent het nieuwe Speelhuis, nog geen vijftien maanden na de brand. De sleutel daarvoor was een ontwikkeling waarbij alle sporen tegelijk lopen (politiek, bisdom, RCE, provincie, buurt, parochie, verzekering et cetera) in combinatie met een moordende planning waarbij van eenieder het absolute uiterste werd gevraagd, aldus Jan van Duren, hoofd Ruimtelijke Ordening en Verkeer die na de brand van 't Speelhuis van het gemeentebestuur de speciale opdracht kreeg om het integraal projectmanagement te verzorgen.

DEMONTABEL

Het nieuwe tijdelijke Theater 't Speelhuis is een ontwerp van cepezed. Het architectenbureau

plaatst alle theaterfuncties als demontabele elementen in het schip: podiumfront, lichtbrug, een tribune en een balkon (met 260 respectievelijk 160 zitplaatsen). De foyer, met horeca, schuift cepezed onder de tribune. Podiumtechniek en changement waaiëren uit in het transept. Het geheel is ook zo opgezet dat de schilderijen van de bekende Limburgse kunstenaar Charles Eyck in de koepel en op de wanden maximaal zichtbaar zijn gebleven.

De resterende functies brengt cepezed onder in aanbouwen. Expeditie, artiestenkleedkamers en -foyer vinden een plek in een tweelaags volume (12 x 12 meter) aan de zuidoostzijde, nabij de apsis. Het dubbelhoge expeditiedeel is verbonden met de kerk via een doorgang in de sacristie. Entree, garderobe en toiletten zijn ondergebracht in een tweede aanbouw (5 x 20 meter), aan de noordkant van de OLV. De aanbouw staat ter hoogte van het middenschip en is met de kerk verbonden via een nieuwe doorgang ter hoogte van een van de biechtstoelen. Tenslotte is het gebouw – met uitzondering van de torens – aan de buitenzijde ingrijpend gerestaureerd, waardoor het voortbestaan van dit religieus erfgoed voor de komende tachtig jaar is gewaarborgd.

GLAS-IN-LOOD

Om het interieur akoestisch te isoleren en te verduisteren, worden de glas-in-lood-ramen geblindeerd en voorzien van verlichting tussen glas en blinding. In de apsis bevindt de blinding zich aan de binnenkant: hier blijft het glas-in-lood in het exterieur zichtbaar en onderstreept de oorspronkelijke functie van Margry's ontwerp. Ter hoogte van tribune en balkon zit de blinding aan de buitenzijde en verlichten de glas-in-lood ramen het interieur, waar ze als zaallicht functioneren en herinneren aan de oorspronkelijke functie van Margry's ontwerp.

Ook in de openbare ruimte is de nieuwe functie van de OLV kerk aangezet. Zulen en verlichting in het maaiveld markeren de looproute van de parkeergarage onder het Boscotondo complex naar het nieuwe Speelhuis. De ingang van het theater bevindt zich aan de oostzijde van de kerk, waar een schoolplein de toestroom van het theaterpubliek goed faciliteert.

STADS-ONTWIKKELING MET INZET EN DURF

CHRISTOPH KOHL

WAT IS UW BETROKKENHEID BIJ DE STAD (GEWEEST)?

Sinds 1996 is ons stedenbouwkundig- en architectuurbureau nauw betrokken bij de ontwikkeling van Brandevoort, een vinexwijk en tegelijkertijd een zelfstandig stadje aan de westkant van de stad. Van de totstandkoming van het masterplan en het ontwerp van de eerste bebouwing eind jaren negentig, via het ontwerp van de gietijzeren markthal en de centrale bouwblokken in het centrum de Veste in het vorige decennium, tot de huidige voorzichtige doorontwikkeling ben ik intensief met Brandevoort bezig geweest. Tegelijkertijd ben ik behalve acteur ook waarnemer vanaf een bepaalde afstand, zowel letterlijk als figuurlijk. Ik ben elke keer dat ik vanuit Berlijn naar Brandevoort reis weer onder de indruk van de vanzelfsprekendheid waarop Brandevoort, dat ooit niet meer was dan een gewaagd idee, zich nu manifesteert."

WAT ZIJN IN UW OGEN BIJZONDERE KWALITEITEN VAN DE STAD HELMOND?

"Ondanks dat Helmond voor mij niet kan concurreren met grotere oude steden als Den Bosch of Maastricht waardeer ik de inzet en durf waarmee in de laatste decennia aan stadsontwikkeling gedaan is. Daarbij denk ik in de eerste plaats aan de kubuswoningen met (wijken) 't Speelhuis, maar ook aan Boscotondo, Suytkade en natuurlijk Brandevoort. De gemeente Helmond heeft al die jaren, ook in mindere tijden, het project Brandevoort in iedere fase van het proces uitstekend ondersteund en een zeer groot vertrouwen in de auteurs van het plan getoond. Hoewel ik veel goede ervaringen heb met gemeentes heb ik een dergelijke voortreffelijke samenwerking nergens anders mogen ervaren."

WAT IS UW FAVORIETE PLEK, WIJK OF GEBOUW IN HELMOND?

"Het antwoord is wat voor de hand liggend, maar ik zou liegen als ik wat anders dan de Veste in Brandevoort zou zeggen. Ik geniet ervan door de Veste te wandelen en te zien hoe zich blijft ontwikkelen en wat de inwoners met hun omgeving doen. Regelrecht enthousiast word ik van door de inwoners georganiseerde evenementen als de Dickensnight, die ik ook interpreteer als een waardering voor de leefomgeving die ontstaan is. Brandevoort is voor mij de rode draad in het werk dat ons bureau de afgelopen twee decennia in Nederland heeft neergezet."

TIPS VOOR HELMOND? WAT KAN DE KWALITEIT VAN DE GEBOUWDE OMGEVING OP EEN (NOG) HOGER PLAN BRENGEN?

"Volgens mij was de aanleg van de Kasteeltraverse een historische fout, die het kasteel en het station van de stad scheiden. Wellicht dat die fout ooit nog hersteld kan worden. Het doorgaan met het behoedzaam (her-)ontwikkelen van de binnenstad met respect voor het (industriële) verleden is belangrijk. Verder natuurlijk: de reconstructie van 't Speelhuis!"

Christoph Kohl, met Rob Krier geestelijk vader van Brandevoort.

1. ENTREE THEATER 'T SPEELHUIS.
2. SFEERVOLLE FOYER.
3. TRIBUNE IN 'T SPEELHUIS.

